

Typologické paralely a rozdiely medzi poéziou Tarasa Ševčenka a slovenskými romantikmi (Samo Chalupka, Andrej Sládkovič, Janko Kráľ, Ján Botto)

Oleksandr Boroň

BORON, O.: Typological Parallels and Differences in the Poetry of Taras Shevchenko and Slovak Romantic Poets (Samo Chalupka, Andrej Sládkovič, Janko Kráľ, Ján Botto)

SLOVENSKÁ LITERATÚRA 67, 2020, No. 2, p. 93 – 104

Key words: 19th century Ukrainian literature, 19th century Slovak literature, Romanticism, analogies, similarities, typological overlaps, differences

The paper aims at identifying possible typological overlaps between the works of Slovak romantic poets (Samo Chalupka, Andrej Sládkovič, Janko Kráľ, Ján Botto) and the most prominent Ukrainian writer Taras Shevchenko. The paper uses a comparative typological approach. The research is carried out within the framework of such a kind of comparative typology as comparative *thématologie*. Typological comparison of Slovak poets' works to the ones of Taras Shevchenko revealed not single ideological-thematic overlaps between them. On the other hand, it clarified a modern idea of the creative individuality of each of the poets under consideration. All the poets are united by a universal motif of love for motherland, longing for it, especially in the conditions of being in a foreign country or even exile, as in Shevchenko's case. The poets employ similar artistic means, celebrating beauty of their native land. At the same time in the works of Slovak poets and Shevchenko there is no lack in examples of different interpretations of similar subjects, as in the verses with the same name „Mower“ of Chalupka and of Shevchenko, poems „Maryna“ of Sládkovič and of Shevchenko, ballads „Yellow Lily“ of Botto and „Lily“ of the Ukrainian. A comparative typological approach to the material, well known at first sight, provides a detection of previously unnoticed analogies and similarities between the works of Slovak poets and Shevchenko, enabling a new understanding of the common literary and socio-political context.

Receptia slovenskej literatúry na Ukrajine, a analogicky ukrajinskej na Slovensku, najmä tej, ktorá patrí do tzv. raného obdobia ohraničeného koncom 19. storočia, nie je napriek viacerým individuálnym bádateľským úsiliam ešte podrobne preskúmaná.¹ Vzhľadom na to, že viaceré otázky ostávajú otvorené, môže byť pre súčasného bádateľa výzvou výskumne sa presunúť od tradičných otázok literárnovednej komparatistiky – štúdia kontaktov, vplyvov či závislostí na určitom autorovi a výskumu širších vývinových vzťahov medzi dvoma národnými literatúrami – aj k iným možnostiam porovnávacio-typologického prístupu, aby bolo možné postihnúť medziliterárne zhody a analógie na viacerých diferencovaných úrovniach.²

V dielach slovenských romantických básnikov Sama Chalupku, Andreja Sládkoviča, Janka Kráľa a Jána Bottu nie sú preskúmané bezprostredné spojitosti či kontakty s poéziou Tarasa Ševčenka (1814 – 1861),³ popredného predstaviteľa ukrajinskej literatúry, ktorý sa knižne prvý raz predstavil v roku 1840 básnickou zbierkou *Kobzar*.⁴ Je však možné predpokladať, že medzi slovenskými básnikmi a ukrajinským tvorcom sa dajú identifikovať doteraz nepostrehnuté väzby, keďže spoločne ide o autorov literárneho romantizmu, ktorí žili približne v rovnakom čase a v obdobných sociálno-politických podmienkach národného útlaku, iba formujúcej sa národnej identity, mocenského despotizmu a hospodárskej zaostalosti. Tak ako možno nájsť isté zhody v ich životoch,⁵ tak aj v ich tvorbe sú prítomné isté ideovo-tematické paralely (i keď niekedy zjavne iba náhodné), a takisto aj určité

1 Z oblasti slovenskej literárnovednej ukrajinistiky možno výberovo spomenúť základné práce k problematike slovensko-ukrajinských literárnych vzťahov, napr. MOLNÁR, Michal: *Slováci a Ukrajinci*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1965; MACYNSKYJ, Ivan: *Rozmova storič*. Prešov : Slovenské pedagogické nakladateľstvo – oddelenie ukrajinskej literatúry, 1965.

2 Pod inými možnosťami komparatistického výskumu chápeme napr. tematológiu a imagológiu, problematiku literárnych druhov a žánrov, otázky periodizácie dejín literatúry, literárny preklad, vzťah literatúry a umenia a pod.

3 O možných kontaktoch slovenských romantikov s ukrajinskou literatúrou píše napr. Adriana Amir: „Vzájomné influencie našich literatúr, teda slovenskej a ukrajinskej, nepochybne jestvovali. Štúrovcí napríklad prejavovali záujem o ukrajinskú národnú tvorbu využívaním ukrajinských motívov vo vlastnej tvorbe (diela S. Chalupku Kozák, Kozák na Mýjave, Turčín Poničan, ukrajinské dумы do slovenského jazyka preložil Bohuš Nosák-Nezabudov).“ Cit. podľa AMIR, Adriana: *Ukrajinsko-slovenské literárne kontakty: jazyk, kultúra, preklad*. Prešov : Prešovská univerzita, 2017, s. 6.

4 Ukrajinské slovo kobzar označuje potulného ľudového speváka, ktorý hrá na kobzu, strunový hudobný nástroj. Taras Ševčenko autoštylizacne prezentoval svoju prvú zbierku ako zápisy spevov, ktoré počul v podaní ukrajinských kobzarov. Pre spätosť s domácou tradíciou a zároveň pre novátorský charakter jeho poézie bol sám Ševčenko neskôr označovaný za posledného kobzara a zároveň za prvého veľkého ukrajinského básnika.

5 T. Ševčenko po svojom druhom zatknutí v roku 1850 sedem rokov nepísal básne a rovnako na tom bol aj A. Sládkovič, ktorý sa takmer desať rokov poézii nevenoval po tom, ako v roku 1848 unikol na poslednú chvíľu šibenicí. K tejto téme bližšie MACYNSKYJ, Ivan: Nove poetyčne slovo slovackej literaturnoju movoju (Pro tvorčyst Andreja Sladkovyča). In: SLADKOVYČ, Andrej: *Výbrani tvory*. Per. I. Macynskij. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989, s. 36. Za zmienku stojí tiež biografická paralela J. Bottu a T. Ševčenka, ktorí obaja veľmi skoro stratili matku – prvý ako trinásťročný, druhý ako desaťročný, čo malo výrazný vplyv na ich osobnostné formovanie.

štruktúrne zhody, napr. na genologickej úrovni, čo je do istej miery pochopiteľné vzhľadom na totožnú inklináciu k poetike literárneho romantizmu.⁶

Ukrajinskí bádatelia sa pri tvorbe Sama Chalupku tradične pristavujú pri jeho básni *Kozák* (1845), pretože v roku 1883 ju pod názvom *Козацька пісня* preložil Ivan Franko. Lyrická postava z tohto diela je až do smrti pripravená bojovať za vôľu a slávu národa, čo zodpovedá obrazu kozáka v raných dielach T. Ševčenka (napr. v poémach *Тарасова ніч*/Tarasova noc alebo *Іван Підкова*/Ivan Podkova).⁷ Nie náhodou neskôr iný ukrajinský prekladateľ (a zároveň básnik) Maksym Ryľskij (1895 – 1964), pri príprave antológie slovenskej poézie vydané v roku 1964, zdôraznil práve tento súzvuč a pri preklade Chalupkových veršov „*Kozácku zástavu, / svetu na znamenie: / že tam víťaz kozák / slávne vzal skončenie*“⁸ sa rozhodol pre variáciu Ševčenkoveho verša z básne *До Основ'яненка*/Osnovjanenkovi⁹ z roku 1839: „*Прапор той козацький / нехай людям каже, / що козацька слава / не вмере, не поляже*.“¹⁰ Prekladateľ tak prepojil poetický slovník S. Chalupku s domácou tradíciou ukrajinského literárneho romantizmu, ako ju reprezentuje T. Ševčenko,¹¹ hoci prvý prekladateľ básne *Kozák* I. Franko sprostredkoval obsah citovaných veršov oveľa presnejšie: „*Хоругво козацька / Світу сповіщає: / Тут козак по боях / В славі спочиває*.“¹² V súvislosti s touto Chalupkovou básňou môžeme spomenúť i vzdialenú paralelu medzi chlapcom, ktorého otec bol zabitý a kozáci ho vzali k sebe, so synom vdovy zo Ševčenkovej básne *Ой крикнули сиріі зуси.../Zagágali sívé husi... (1849)*, hoci ukrajinský básnik, samozrejme, opisuje inú morálnu situáciu: vdova prichýlila u seba kozáka zo Siče, potom odvieďla svojho syna k vojsku a sama odišla do kláštora. Obe diela spája glorifikácia kozáctva (i keď v jednej básni otvorenejšia a v druhej zakrytejšia).

Na motivické spojivá medzi poéziou S. Chalupku a T. Ševčenka odkazuje aj univerzálny motív lásky k vlasti a túžby po vlasti. Kým v autoštylizáčnej vrstve sa u S. Chalupku vyskytuje prednostne v prvotínách z tridsiatych rokov

6 Poznámka autora a prekladateľky: Citáty z diel T. Ševčenka uvádzame podľa vydania ŠEVČENKO, Taras: *Povne zibrannja tvoriv u 12 t. T. 1 – 2*. Kyjiv : Naukova dumka, 2001. Jednotlivé verše sú označené číslami príslušných riadkov. Slovenské preklady citovaných veršov uvádzame podľa vydania ŠEVČENKO, Taras: *Dumy moje... Zv. 1*. Prel. Julio Kokavec. Úvodnú štúdiu napísali, poznámky a vysvetlivky spracovali Mikuláš Nevrlý – Michal Molnár. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959; ŠEVČENKO, Taras: *Struny srdca. Zv. 2*. Preložili J. Kokavec, I. Gallo, M. Kováčik. Poznámky napísal M. Nevrlý. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1962. V prípade, že neexistuje slovenský preklad, názvy básní aj citované verše ponechávame v jazyku originálu.

7 Poéma Tarasova noc ospevuje víťazstvo vodcu kozákov Tarasa Trjasilu nad Poliakmi v roku 1628 pri meste Perejaslav, druhá poéma je spomienkou na kozáckeho hajtmána Ivana Podkovu bojujúceho proti Turkom, ktorý bol popravený vo Lvove v roku 1578.

8 CHALUPKA, Samo: *Básne a starožitnosti*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014, s. 113.

9 V poslednej redakcii T. Ševčenka, podľa rady Pantelejmona Kuliša, ide o dumu a pieseň, ktorá „He вмере, не загине...“, t. j. „zvučať neprestáva“. Cit. podľa *До Основ'яненка*, riadok 50.

10 *Slovačka poezija. Antolohija*. Kyjiv : Deržavne vydavnyctvo chudožnoji literatury, 1964, s. 55.

11 Typický príklad prekladateľskej činnosti takého majstra, akým bol Maksym Ryľskij, znázorňuje nie vždy uvedomovanú prítlačivosť Ševčenkovej poézie a jej vplyv na interpreta cudzojazyčnej poézie 19. storočia prostriedkami rodného jazyka, nehovoriac už o básnickej „slobode“, ktorá je pre talentovaného básnika-prekladateľa nevyhnutnou. Aj z tohto dôvodu sú komparatisti povinní zaoberať sa okrem nanajvyš presných prekladov aj originálmi.

12 FRANKO, Ivan: *Zibrannja tvoriv u 50 t. Tom 11*. Kyjiv : Naukova dumka, 1978, s. 477.

96 19. storočia, u T. Ševčenka je frekventovaný najmä v básňach z obdobia desaťročného vyhnanstva v rokoch 1847 – 1857.

S. Chalupka s láskou pozdravuje hory a potoky v blízkosti svojej rodnej Hornej Lehoty v básni *Vlasti u návratu* (1832): „*Vítám tě září pozlacená Babo! / Ohněm večerních, tě břehy, Vajskovo / Skalné jekem hromným třesoucí / pozdravuji, Hrone též tě bystrý!*“¹³ Do vysnívaného detského raja sa v myšlienkach vracia tiež v básni *Toužba po vlasti* (1832) – šťastie môže dosiahnuť iba v spojení s rodnou zemou, kde vyrástol a poznal prvú lásku: „*Serdce mé sem mě věrelobitně táhne, / sem hoří; líbat ta větev holoubku, / často laskával s milenou kde jindá / nežně holoubkou.*“¹⁴ Na rovnakom motívickom základe je vystavaná aj báseň *Má otčina* (1832).

Rovnako T. Ševčenko pociťoval naliehavú túžbu po domove: básne z rokov 1847 – 1850, no aj z nasledujúcich rokov, až do roku 1857, keď sa umelecky odmlčal, sú preniknuté bolestivými spomienkami na krásu rodného kraja, smútkom za strateným šťastím. Potvrdzujú to napr. verše z roku 1847: „*серцем лину / В темній садочок на Україну. / Лину я, лину, думу гадаю, / І ніби серце одпочиває. / Чорніє поле, і гай, і гори, / На синє небо виходить зоря. / Ой зоре! зоре! – і сльози кануть. / Чи ти зійшла вже і на Україні? / Чи очі карі тебе шукають / На небі синім? Чи забувають? / Коли забули, бодай заснули, / Про мою доленьку щоб і не чули.*“¹⁵ Básnický subjekt si pripomína očarujúcu ukrajinskú prírodu: „*Vysokánske moje hory, / vysoké, lež nie tak, / ako milé očiam mojim / belasé z daleka*“ (báseň *Сон – Гори мої високії...*/Sen, 1847).¹⁶ Samozrejme, tieto hory nie sú také ako na Slovensku: ide o pravý breh Dnepra, inde v texte spomína kurhan „*Vybly mohyla*“.¹⁷ Táto poéma svedčí o Ševčenkovej intenzívnej láske k vlasti: „*Ach, tak ju, tak ju milujem, / úbohú svoju Ukrajinu, / pred bohom najstrašnejšiu vinu / na dušu za ňu zobrat' chcem!*“¹⁸ Podobné motívy túžby po Ukrajine sa objavujú aj v iných jeho dielach z tohto obdobia: „*niet v svete nad Dneper krásny, / nad našu slávnnu krajinu*“ (báseň *І виріє я на чужині...*/Túlal som sa po cudzine, 1848);¹⁹ „*ju stále verne milujem, / tú Ukrajinu – šíru zem*“ (báseň *Хіба самому написати...*/Azda si musím napísať, 1849);²⁰ „*Daj mi, nože, panebože, / dožiť to, daj, milý! / Vidieť lány zelenavé, / i čierne mohyly!*“ (báseň *Лічу в неволі дні і ночі...*/Rátam v nevoli dni i noci, 1850).²¹ Rovnako ako S. Chalupka, aj T. Ševčenko používa symbolické znaky pre svoju rodnú krajinu – v jeho prípade sú to Dneper, lány, mohyly atď. Takto – prostredníctvom symbolického vymedzovania geografického priestoru vlastného národa – obaja

13 Chalupka, *Básne a starožitnosti*, c. d., s. 16.

14 Tamže, s. 21.

15 N. N. (Сонце заходить, гори чорніють...), riadky 4 – 15.

16 Сон (Гори мої високії...), riadky 1 – 4: „Гори мої високії, / Не так і високі, / Як хороші, хорошіі, / Блакитні здалека.“

17 Kurhan – (archeol.) mohyla nad historickými hrobmi (v južnom Rusku a na Ukrajine).

18 Сон (Гори мої високії...), riadky 57 – 60: „Я так її, я так люблю / Мою Україну убогу, / Що проклену святого Бога, / За неї душу погублю!“

19 І виріє я на чужині..., riadky 4 – 6: „кращого немає / Нічого в Бога, як Дніпро / Та наша славная країна...“

20 Хіба самому написати..., riadky 47 – 48: „її люблю, / Мою Україну широку.“

21 Лічу в неволі дні і ночі..., riadky 53 – 56: „Дай дожити, подивитись, / О Боже мій милий! / На лани тії зелені / І тії могили!“

básnici nielen manifestujú svoj intímny vzťah k domovine, ale príslušný národný priestor potvrdzujú aj na emblematickej úrovni.²²

Lyrický subjekt v poézii S. Chalupku niekedy prepadá zúfalstvu, hlbokému bólu spôsobenému úpadkom ztročenej vlasti, ktorej slávne časy sa zdajú byť minulosťou: „Slovensko! Rodná mi zeme! / Slováci, rodina moja (!), bratia! / Kdeže sú tie časy, / či sa ony vrátia?!...“ (báseň *Co sme byli, co sme, co býti máme?*).²³ Rovnaké myšlienky sa objavili aj u Jána Bottu, napr. v básni *Duma dňa 1. lipňa 1847*: „Boli časy, boli – ale sa minuli, / naše zlaté letá dávno zapadnuli – / zapadli, zapadli za hory, za skaly, / akby ani nikdy neboli bývali.“²⁴ V už spomínanej Ševčenkovej básni *Tarasova noc* (1838) vyslovuje kobzar podobné melancholické naladenie: „Bola slávna hajtmancina... / nevráti sa viacej.“²⁵ A na inom mieste: „Vládli sme my volákedy – / viac už nebudeme... / Nedajme tej dávnej sláve / hynúť v prachu zeme!“²⁶ Tento motív sa opakovanne vyskytuje tiež v iných Ševčenkových básňach: s Bottovou *Dumou*... tak súzvučia verše z jeho básnického posolstva *І мертвим, і живим.../Aj mŕtvym, aj živým*... (1845): „čo ste?... / Čí synovia? Kto sú bratia? / Kým, začo sú skutí?“²⁷ Podľa T. Ševčenka by odpovede na tieto otázky umožnili súčasníkom triezvo zhodnotiť historické úspechy a pochopiť dôvody ztročenia, ktorému podľahli potomkovia dávnych hrdinov.

Reflexie S. Chalupku a T. Ševčenka o súvekom stave ich rodnej krajiny je potrebné vnímať v kontexte dobovej ideológie európskeho romantizmu, zvlášť slovanského, významne prepojeného s myšlienkami o historickom poslaní Slovanov, vrátane predstavy o zaujatí čestného miesta slovanských národov v spoločenstve iných národov.

S. Chalupka v básni *Bolo i bude* (1839, 1860) dôrazne odmieta hlas, že by „sa pomínuli / tie slovenské časy“,²⁸ je presvedčený, že „ten náš slovenský kraj / v novú kvet vykvitne“.²⁹ Táto misia (slovenskej) sebarealizácie je možná iba medzi tými národmi, ktoré vzdávajú hold úspechom Slovákov. Aj keď má T. Ševčenko veľa pesimistických prognóz,³⁰ predsa len dominuje presvedčenie o budúcom národnom obrodení: „Встане Україна. / І розвіє тьму неволі, / Світ правди засвітить, / І помоляться на волі / Невольничі діти!...“³¹ (báseň *Великий льох*, 1845). Tento profeticky pozitívny program preniká celou tvorbou T. Ševčenka.

V programovej básni Janka Kráľa *Hlásnik národa* (1844 – 1845) sa básnik objavuje ako prorok – buditeľ tých, ktorí ako mŕtvi spia v mohylách (čo je alegorický

22 K tejto téme bližšie napr. BILÍNSKA, Irena: Ideové východiská konštrukcie slovenského národno-politického priestoru v Spevoch Sama Chalupku. In: ZAJAC, Peter – SCHMARCOVÁ, Lubica (eds.): *Slovenský romantizmus. Synopticko-pulzačný model kultúrneho javu*. Brno: Host, 2019, s. 163 – 181.

23 CHALUPKA, Samo: *Básnické dielo*. Bratislava: Tatran, 1973, s. 166.

24 BOTTO, Ján: *Básnické dielo*. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2006, s. 157.

25 Тарасова ніч, riadky 15 – 16: „Була колись Гетьманщина, / Та вже не вернеться!...“

26 Тарасова ніч, riadky 133 – 136: „Було колись, панували, / Та більше не будем!.. / Тії слави козацької / Повік не забудем!“

27 І мертвим, і живим..., riadky 156–158: „що ми?.. / Чні сини? яких батьків? / Ким? за що закуті?“

28 Chalupka, *Básne a starožitnosti*, c. d., s. 121.

29 Tamže, s. 122.

30 Napr. v odkaze *І мертвим, і живим (Aj mŕtvym, aj živým...)*, riadky 65 – 78; vo veršoch *Холодний Яр (Cholodnyj Jar)*, 1845, riadky 75 – 77, 81 – 84; *Осія*. Глава XIV (Ozeáš. Kapitola XIV), 1859.

31 *Великий льох*, riadky 543 – 547.

98 obraz príznačný pre obrodenecké kultúry),³² no jeho viera v ich prebudenie je nespochybniteľná: „Príde čas, že krypty vstanú, / hory, vrchy vravieť budú – / a teba dušička drahá / nikdy v svete nezabudnú!“³³ Takáto vízia je úplne v súlade s transformáciou T. Ševčenka do podoby básnika – národného proroka v mnohých jeho dielach z neskoršieho obdobia. Ako príklad možno uviesť verše z roku 1859: „Воскресну нині! Ради їх, / Людей закованих моїх, / Убогих, нищих... Возвеличу / Малих отих рабов німих! / Я на сторожі коло їх / Поставлю слово“ (báseň *Подражаніє 11 псалму*).³⁴ Ševčenkovo profétstvo je zamerané na zotročených, ľahostajných potomkov, ale práve s nimi sa spája obrodienie podľa náboženskej predurčenosti.³⁵

V tvorbe S. Chalupku aj T. Ševčenka sa vyskytuje báseň s totožným názvom *Kosec*, ktorá však zároveň ukazuje na zásadný rozdiel medzi oboma tvorcami. Kým S. Chalupka zobrazuje idylický obraz práce mladého chlapca, ktorý kosí trávu a za ním ju pekné mladé dievča so spevom rozhrabáva, T. Ševčenko v rovnomennej básni – predposlednej z cyklu *В казематах* (Vo väzení, 1847) – rozvíja v literatúre a vo folklóre rozšírený alegorický obraz smrti.³⁶ Smrť má u neho podobu starého kosca, ktorý nivočí všetko, čo mu príde pod kosu³⁷ – kosí ľudské životy: „Nad poľom sa vznáša, / no riadky neskáša, / nie na riadky, lež na hory. / Hučí v zemi, hučí v mori, / len sa otriasa!“³⁸ Rovnaký východiskový obraz u oboch básnikov tak dostáva diametrálne odlišné sémantické krytie: potvrdenie života u S. Chalupku, nevyhnutnosť smrti u T. Ševčenka.

V básni *Hron* (1845) velebí Andrej Sládkovič krásu rieky, na brehoch ktorej sa narodil, poeticky stvárnjuje jej nestálu povahu. Rieka mu stelesňuje nesmrteľnosť slovenského ľudu a nevyčerpatelnosť jeho duchovných síl. Komplexnejší obraz neslobodného Dunaja sa objavuje v básni Jána Bottu *Duma nad Dunajom* (1846), v ktorej bielu húsku (Slovensko) oslobodí nebojácny mladý muž. Konštantným panoramatickým a súčasne symbolickým obrazom Ševčenkovej poézie je Dneper, ktorý predstavuje tisícročnú históriu ukrajinského ľudu. Táto rieka je

32 PÁCALOVÁ, Jana: Od rozprávok k alegórii národného života (Ku konštituovaniu alegórie zakliatiej krajiny v slovenskom romantizme). In: *Slovenská literatúra*, roč. 64, 2017, č. 1, s. 22.

33 KRÁL, Janko: *Básne*. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014, s. 256.

34 Подражаніє 11 псалму, riadky 18 – 23.

35 K téme porovnania diela T. Ševčenka a J. Kráľa bližšie SABOL, Ján: Taras Hryhorovič Ševčenko ta Janko Kral – dvoje avtoriv, odna poetyka (komparacija slovackoho j ukrajinskoho romantyzmu). In: *Naukovij visnyk Užhorodskoho universytetu. Serija: Filolohija. Socialni komunikaciji*, roč. 31, 2014, č. 1, s. 203 – 205. Konkrétne porovnania sa však v štúdiu nenachádzajú.

36 Vznik Ševčenkovej básne *Kosec* z roku 1847 evidentne podmienila represívna nálada vo väzení v kazematách Tretieho oddelenia, krátko pred ukončením vyšetrovania v kauze Cyrilometodského bratstva, tajného spolku slovanofilskej ukrajinskej inteligencie v Kyjeve, ktorého bol T. Ševčenko v polovici štyridsiatych rokov 19. storočia členom. Spolok sa programovo zameriaval na idey slovenskej vzájomnosti a demokracie (zjednotenie všetkých Slovanov do jedného celku, zrušenie poddanstva, podpora ideí slobody a občianskej rovnosti a pod.). Činnosť spolku bola ruskými štátnymi orgánmi označená za politickú a jeho vedúci predstavitelia boli v roku 1847 zatknutí a súdení. Bližšie k programu spolku napr. MÁCHAL, Jan Hanuš: Taras Ševčenko. In: *Slovanský přehled*, roč. 16, 1913, s. 294.

37 ČАМАТА, Nina: *Liryka Tarasa Ševčenka. Analizy i interpretaciji*. Kyjiv: Kyjevo-Mohylanska akademiya, 2014, s. 142.

38 „Понад полем іде, / Не покоси кладе, / Не покоси кладе – гори. / Стогне земля, стогне море, / Стогне та гуде!“; riadky 1 – 5.

neoddeliteľnou súčasťou jeho literárneho obrazu Ukrajiny, a to v rôznych variáciách³⁹ – jej jedinečné postavenie vystihuje vyjadrenie z posolstva *Aj mŕtvym, aj živým*...: „*Niet na tom svete Ukrajiny, / druhého Dnepra nieto tu.*“⁴⁰

Takisto sa nedá prehliadnúť ďalšia náhodná zhoda v podobe rovnako pomenovaných básní: Sládkovičova *Marína* z roku 1844⁴¹ a Ševčenkova *Maryna* z roku 1848. Názov Ševčenkovej poémy už prešiel redakčnou úpravou, ale vychádza z úvodných riadkov: „*Šta kliniec v srdci zatľčený / túto Marynu nosievam.*“⁴² Obsah oboch diel i poetika sú, samozrejme, celkom odlišné: Sládkovičova báseň sa venuje predovšetkým téme lásky, občas sa v nej objavia silné národné a patriotické motívy. Ukrajinský básnik v *Maryne* predstavuje svoje typické témy: zvädzanie dedinského dievčaťa predstaviteľom vrchnosti a tému despotizmu pánov, ktorí týrajú nevoľníkov. Pán si na svadbe všimol príťažlivú dievčinu, na ďalší deň jej muža pošle k vojakom a prinúti ju, aby mu slúžila. Ona sa mu nepodriadi, v afekte, stratiac rozum, ho podreže a dom podpáli.

Pre slovenských, ale i európskych romantikov typická ukotvenosť vo folklóre sa prejavovala nielen na úrovni tematiky či poetiky, ale aj v oslave ľudovej tvorby. V junáckej básni *Piesne slovenské* (1846) obdivoval Ján Botto krásu slovenských piesní, pričom zdôrazňoval ich význam pri zachovávaní slovenskej identity: „*Piesne slovenské, nevinne lietate / po krajoch rajských jako biele víly; / tajným / šumom hájov svätých šumievate, / jakby ste zašlé časy z ich hrobov vábili! / Jarnou útlou hmlou vy sa kolimbáte, / mladými sa zorami sladko usmievate. / Dumné háje poteší šuškanie vetrička – / a srdce bez nádeje slovenská pesnička.*“⁴³

V Ševčenkovej tvorbe môže byť najvýstižnejším príkladom hlbokej lásky k ľudovej piesni báseň bez názvu z roku 1848 začínajúca slovami: „*Ну що б, здавалося, слова... / Слова та голос – більш нічого. / А серце б'ється – ожива, / Як їх почує!.. Знать, од Бога / І голос той, і ті слова / Ідуть меж люди!*“⁴⁴ Tento náčrt bol zrejme, ako to vyplýva z ďalšieho rozvíjania textu, založený na reálnej epizóde z plavby po Aralskom mori, keď básnik náhodne začul na palube ukrajinského krajana, ako „*заспівав, – звичайне, тихо, / Щоб капітан не чув.*“⁴⁵ Pieseň vzbudzuje v lyrickom subjekte bolestivé nostalgické spomienky na dievčenský spev, ktorý kedysi na Ukrajine počul. Zamýšľa sa nad svojou polutovaniahodnou situáciou, ktorú prežíva ako vojak v exile.

Za ukážkovú zhodu v dielach Jána Bottu a Tarasa Ševčenka môžeme považovať balady s podobnými titulmi: *Žltá lalija* (1849)⁴⁶ u prvého a *Лілея* (*Lalia*, 1846) u druhého. Hoci je obsah oboch diel dosť odlišný, ich poetika je založená na ľudovej symbolike, ktorá svojím spôsobom anticipuje mnohorozmernú recepciu.

39 Viac k téme MOVČANJUK, Volodymyr: Dnipro. In: *Ševčenkivska encyklopedia v 6 t.* T. 2. Kyjiv: NAN Ukrajiny, Institut literatury im. T. H. Ševčenka, 2012, s. 370 – 373.

40 І мертвим, і живим..., riadky 33 – 34: „Немає на світі України, / Немає другого Дніпра.“

41 BILIŇSKA, Irena: Básnická pomsta. Andrej Sládkovič: *Marína* (1846). In: *Sondy do slovenskej literatúry 19. storočia*. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 144 – 169.

42 Марина, riadky 1 – 2: „Неначе цвяшок, в серце вбитий, / Ощо Марину я ношу.“

43 Botto, *Básnické dielo*, c. d., s. 112.

44 „Ну що б, здавалося, слова...“, riadky 1 – 6.

45 „Ну що б, здавалося, слова...“, riadky 21 – 22.

46 PÁCALOVÁ, Jana: Balada v romantizme (Ján Botto: *Žltá lalija*): práca s textom – modelová hodina. In: *Jazyk a literatúra*, roč. 5, 2018, č. 1 – 2, s. 12 – 30.

Prienik medzi niektorou konkrétnou básňou zo Ševčenkovej ranej tvorby a *Ohlasom ukrajinskej dumky* (1863) od Jána Bottu nie je nijako zjavný (ba zdá sa, že ani neexistuje), spája ich však spoločná téma oslavy hrdinstva záporožského kozáctva (J. Botto ukrajinský folklór zapisoval, čo sa odrazilo aj v jeho diele). Motív budúceho vzkriesenia padlých kozákov (J. Botto má svoj variant), ktorí do príhodnej chvíle spia v hrobch po celej Ukrajine, je obzvlášť výrazný v Ševčenkovej básni *Буває, в неволі іноді згадаю...* (1850), v ktorej sa kozák obracia k malému rozprávačovi: „Дивися, дитино, оце козаки / (Ніби мені каже), – на всій Україні / Високі могили, дивися, дитино, / Усі ті могили усі отакі. / Начинені нашим благородним трупом, / Начинені туго. Оце воля стить! / Лягла вона славно, лягла вона вкупі / З нами, козаками! Бачиш, як лежить – / Неначе сповита!.. Тут пана немає, / Усі ми однако на волі жили! / Усі ми однако за волю лягли, / Усі ми і встанем, та Бог його знає, / Коли-то те буде.“⁴⁷ Kozák v Bottovej básni odpovedá podobne: „Oj, netúžte, bratia moji, však to nemôže byť – / nemôž', nemôž' mohylenke krv kozácku schladiť! / A čo by priam bola jak svet, vysoká do neba: / vstane kozák bárs i z pekla, keď ho bude treba!“⁴⁸ Kozácka sláva je podľa J. Bottu nesmrteľná: „sláva Záporožia nikdy nezapadne!“⁴⁹

Silnú tematickú vrstvu slovenskej poézie 19. storočia tvoria diela zobrazujúce zbojníkov, najmä ich najslávnejšieho reprezentanta Juraja Jánošíka. Ján Botto ešte počas štúdií v Levoči napísal báseň *Pieseň Jánošíkova* (1846), ktorá sa stala prológom k jeho najznámejšiemu dielu – básnickej skladbe *Smrť Jánošíkova* (1848 – 1858) vydanéj v roku 1862. Básnik iba lapidárne hovorí o činnosti národného hrdinu, skôr sa zameriava na to, ako bol zajatý a následne popravený.⁵⁰ J. Botto vytvoril bohaté ľudové obrazy, čím dosiahol vysokú úroveň poetického majstrovstva. V úvode zdôrazňuje, že Jánošík a jeho dvanásť spoločníkov nie sú len obyčajní zbojníci-holodrancí, sú to „volné deti prírody“,⁵¹ bojujú proti krivdám páchaným na obyčajných ľuďoch.

Rovnaká myšlienka – zápas za slobodu za každú cenu – preniká aj básňou Sama Chalupku *Branko* (1864), venovanou mladému mužovi, ktorý sa postavil proti Turkom, ďalším nepriateľom národa. Branko sa postaví na stranu národa s cieľom bojovať: „*Deti slovenského rodu / leteli v boj za slobodu.*“⁵² Aj preto nemá pred svojimi rodákmi žiadne výčitky. Prierezovou myšlienkou jeho odporu voči nespravodlivosti je okrem slobody idea pravdy, ktorá má oporu v hlbkej láske k ľuďom: „*Pravde žil som, krivdu bil som, / verne národ môj ľúbil som: / to jediná moja vina, / a okrem tej žiadna iná.*“⁵³

Obraz národného pomstiteľa vytvoril aj Janko Kráľ. V nedokončenej poéme *Výlomky z Jánošíka* (1843 – 1844) sa obraz Jánošíka epizodicky objavuje v rozprávaní starého zbojníka, ktorého osud príťahuje pozornosť autora v druhej a tretej časti básne. Želanie starého muža, ktorý sa stal lúpežníkom v dôsledku

47 Буває, в неволі іноді згадаю..., riadky 24 – 36.

48 Botto, Básnické dielo, c. d., s. 338.

49 Tamže.

50 BILÍNSKA, Irena: Bottova kamufláž. Ján Botto: Smrť Jánošíkova (1862). In: Sondy do slovenskej literatúry 19. storočia, c. d., s. 231 – 252.

51 Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/85/Botto_Smrt-Janosikova/1

52 Chalupka, Básne a starožitnosti, c. d., s. 56.

53 Tamže, s. 58.

krutých zločinov, ktoré jemu a jeho rodine spôsobili páni (vražda otca, smrť matky, znásilnenie sestry), tkvie v pripomienke slobody, ktorú básnik metaforicky nazýva *Poklady tatranské*.⁵⁴

Národní bojovníci za pravdu, zobrazení v dielach slovenských básnikov, sú typologicky blízki Ševčenkovým hajdamákam z rovnomennej básne *Hajdamáci* (1839 – 1841), čo boli účastníci sedliackeho povstania z rokov 1768 – 1769, ktoré viedli kozáci proti Poliakom a zároveň proti národnému, náboženskému a hospodárskemu útlaku.⁵⁵ V Ševčenkovej básni vystupujú historické postavy Ivan Honta a Maksym Zalizňak – hlavní vodcovia povstania. O ďalšom vodcovi Kolijivščyna, záporožskom kozákovi Mykytovi Švačkovi, pojednáva iná báseň z roku 1848, v názve nesúca meno protagonistu (*Švačka*). Súlad, ale nie typologickú zhodu s postavami Jánošíka a Branka v interpretácii slovenských básnikov predstavuje obraz vznešeného lúpežníka zo Ševčenkovej poémy *Варнак/Варнак* (1848). Jej bezmenný hrdina sa stal lupičom potom, ako „*бахур сивий*“⁵⁶ priviedol do iného stavu jeho milú, s ktorou sa mal oženiť. Zhromaždil veľkú tlupu chlapov a svoje kruté konanie sám charakterizoval nasledovne: „*Режем, чо са паном волá. / Я mám srdce зо скалы – / просте режем.*“⁵⁷ Protagonista básne, ktorý je na pokraji samovraždy, zažíva náboženské osvietenie a ide do Kyjeva „*sa k svätým modliť, / (...)* o súd spravodlivý / *dobrých ľudí просит!*“⁵⁸

Rozdiel medzi Jánošíkom, Brankom a Ševčenkovou postavou je zásadný: Ševčenkov hrdina sa pred spoločnosťou cíti previnilo, jeho lúpežníctvo nie je zdôvodnené vysokými cieľmi, preto ho nemohlo morálne uspokojiť. Tento fakt ho kardinálne odlišuje od postáv slovenských ľudových pomstiteľov.

Dôležitou ideovou súčasťou básnických textov vybraných tvorcov je tematizácia postoja k myšlienke slovanskej jednoty. T. Ševčenko v dedikácii *Шафарикови/Šafárikovi* v úvode poémy *Сретук/Касір* (1845) pripomína prínos Pavla Jozefa Šafárika a Jana Husa pri poznávaní slovanských národov,⁵⁹ obdivne píše o ich zmŕtvychvstaní, bratstve v láske a harmónii: „*Телá встали, / очі отворили, / як брат с братом обжали са, / ведно ховорили / тихе словá велкеј лáскы / аз на вечне векы! / До jedného мора втiekли / вшеťкых Слáвов рiekы!*“⁶⁰

V básni *К пророком Slovenstva* (1844 – 1846) varuje Janko Kráľ pred odporným a primitívnym panslavizmom: „*A to samé čisté тело / iba tlačило човека, / nech од него кажда́ душа / ако од hada утека́*“⁶¹ a zdôrazňuje Slovanom, že najprv sú povinní zabudnúť na spory a musia očistiť svoje srdcia: „*Нам nie nebo до рук достат / а в трухлицях завретé ма́т, / але сердце с небом spojít, / со сердцем nebo porovnat.*“⁶²

54 KRÁĽ, Janko: *Básne*. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014, s. 170.

55 Povstanie ukrajinských roľníkov a kozákov proti Poliakom v 18. storočí je známe aj pod názvom Kolijivščyna.

56 Pozn. prekladateľky: бахур сивий – kurevník.

57 Варнак, riadky 142 – 143: „різав все, що паном звалось, / Без милосердія і зла.“

58 Варнак, riadky 186 – 188: „Святым помолитись / Та суда, суда людського / У людей просити.“

59 K tejto téme viac napr. WOLLMAN, Frank: Slovanství Šafaříkovo a Ševčenkovo. In: *Slavia*, roč. 30, 1961, s. 548 – 566.

60 Сретик: Шафарикови, riadky 48 – 55: „трупы встали / І очі розкрили, / І брат з братом обнялися / І проговорили / Слово тихої любові / Навіки і віки! / І потекли в одно море / Слав’янської ріки!“

61 Kráľ, *Básne*, c. d., s. 357.

62 Tamže, s. 354.

Typologické porovnávanie a odkrývanie zhodných či rozdielnych vlastností medzi dielami slovenských romantických básnikov a dielom Tarasa Ševčenka odhalilo na jednej strane jedinečný ideovo-tematický súzvučnosť, na druhej strane zdôraznilo odlišné individuálne polohy ich dobovo formovanej romantickej básnickej poetiky.

Samo Chalupka a Ján Botto boli očividne celkom dobre oboznámení s ukrajinskými ľudovými piesňami, ktoré následne ovplyvnili i niektoré z ich diel. Taras Ševčenko čerpal vo svojej poézii, zvlášť v ranom období, ale aj v období exilu (označovanom ako tzv. druhá folklórna vlna) zo zdrojov ľudovej tvorby, ktorú radikálne prehodnocoval a transformoval až do štylizácie blízkej „ženskej (dievčenskej)“ lyrike. Styčným bodom medzi slovenskými básnikmi a ukrajinským umelcom je motív oslavujúci hrdinstvo kozákov, v ktorom T. Ševčenko videl záruku nezlomnosti národa.

Všetkých básnikov zjednocuje univerzálny motív lásky k vlasti, túžby po nej, najmä v podmienkach cudziny alebo dokonca v exile, ako v prípade T. Ševčenka. Je príznačné, že básnici si vyberajú podobné umelecké prostriedky a ospevujú krásu svojej rodnej zeme: volia napríklad poznávacie znamenia na spôsob rieky, ktorá vystupuje ako viacrozmerne symbol s rozvetvenou sémantikou (Hron, Dunaj, Dneper), či prvky charakterizujúce domovinu (názvy hôr na Slovensku, mohyly na Ukrajine).

Básnici majú spoločnú túžbu zachytiť obrazy poroby vlastného národa, pripomínajú jeho slávnú minulosť, vyvolávajú zo zabudnutia dávnych hrdinov, prebúdzajú ich zo sna, z letargie. Odtiaľ vedie priama cesta k predikcii národného oslobodenia a k splneniu historického poslania oboch národov v kruhu ďalších Slovanov. Osobitnú intenzitu nadobúdajú profetické motívy. Ďalším spoločným momentom je oslava folklóru ako centrálnej zložky ľudového ducha.

Variácie obrazu národného pomstiteľa zaujímajú popredné miesto v dielach všetkých analyzovaných básnikov, sú súčasťou tematizácie boja za spravodlivosť a slobodu. Kým slovenskí básnici sa pri modelovaní obrazov Jánošíka alebo Branka príliš nedržali historických faktov, skôr sa opierali o ľudové rozprávania, na T. Ševčenka mala určitý vplyv literárna tradícia, predovšetkým západoeurópska. Idea Pravdy je vo všeobecnosti jedným zo základných konceptov Ševčenkovej poézie.

Prípady diametrálne odlišnej interpretácie podobnej tematiky, napriek blízkosti použitých ľudových poetických prostriedkov, nie sú u slovenských romantikov a T. Ševčenka celkom ojedinelé, keďže sa dajú uviesť až tri príklady rovnako či obdobne nazvaných básní: básne *Kosec* (S. Chalupka, T. Ševčenko), poémy *Marína* (A. Sládkovič) a *Maryna* (T. Ševčenko), balady *Žltá ľalija* (J. Botto) a *Лілея/Lalia* (T. Ševčenko).

Tieto torzovito a fragmentárne naznačené analógie a podobnosti medzi dielami slovenských romantikov a Tarasa Ševčenka, novo identifikované v rámci komparatívneho prístupu, ukazujú potenciál ďalšieho (komplexnejšieho) výskumného zhodnotenia prvkov podieľajúcich sa na formovaní a podobách poetiky literárneho romantizmu ako kultúrneho javu, jeho ideológie i dobového spoločensko-politického kontextu.

Pramene

- BOTTO, Ján: *Básnické dielo*. Výber zostavil, komentár, vysvetlivky, kalendárium života a diela a doslov napísal Lubomír Kováčik. Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2006.
- FRANKO, Ivan: *Zibrannja tvoriv u 50 t. T. 11*. Kyjiv : Naukova dumka, 1978.
- CHALUPKA, Samo: *Básne a starožitnosti*. Zostavila, edičnú poznámku, komentáre, kalendárium života a diela a doslov napísala Jana Pácalová. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014.
- CHALUPKA, Samo: *Básnické dielo*. Ed. Rudo Brtáň. Bratislava : Tatran, 1973.
- KRÁL, Janko: *Básne*. Výber zostavila, komentáre, vysvetlivky, kalendárium života a diela a doslov napísala Lubica Schmarcová. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014.
- Slovacka poezija. Antolohija*. Kyjiv : Deržavne vydavnyctvo chudožnoji literatury, 1964.
- ŠEVČENKO, Taras: *Dumy moje... Zv. 1*. Prel. J. Kokavec. Úvod M. Nevrlý, M. Molnár. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959.
- ŠEVČENKO, Taras: *Struny srdca. Zv. 2*. Prel. J. Kokavec, I. Gallo, M. Kováčik. Pozn. M. Nevrlý. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1962.
- ŠEVČENKO, Taras: *Povne zibrannja tvoriv u 12 tomach. T. 1 – 2*. Kyjiv : Naukova dumka, 2001.

Literatúra

- AMIR, Adriana: *Ukrajinsko-slovenské literárne kontakty: jazyk, kultúra, preklad*. Prešov : Prešovská univerzita, 2017.
- BILIŇSKA, Irena: *Básnická pomsta*. Andrej Sládkovič: Marína (1846). In: *Sondy do slovenskej literatúry 19. storočia*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 144 – 169.
- BILIŇSKA, Irena: *Bottova kamufláž*. Ján Botto: Smrt Jánošíkova (1862). In: *Sondy do slovenskej literatúry 19. storočia*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 231 – 252.
- BILIŇSKA, Irena: *Ideové východiská konštrukcie slovenského národno-politického priestoru v Spevoch Sama Chalupku*. In: ZAJAC, Peter – SCHMARCOVÁ, Lubica (eds.): *Slovenský romantizmus. Synopticko-pulzačný model kultúrneho javu*. Brno : Host, 2019, s. 163 – 181.
- BILIŇSKA, Irena: *Romantický básnik slobody*. In: SLÁDKOVIČ, Andrej: *Dielo*. Výber zostavila, komentáre, vysvetlivky, kalendárium života a diela a doslov napísala Irena Bilińska. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014, s. 729 – 747.
- ČAMATA, Nina: *Liryka Tarasa Ševčenka. Analizy j interpretaciji*. Kyjiv : Kyjevo-Mohylanska akademija, 2014.
- MACYNSKYJ, Ivan: *Nove poetyčne slovo novoju slovacoku literaturnoju movoju (Pro tvorčyst Andreja Sladkovyča)*. In: SLADKOVYČ, Andrej: *Vybrani tvory*. Per. I. Macynskij. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Prjašiv [Prešov] : Slovenské pedagogické nakladateľstvo – oddelenie ukrajinskej literatúry, 1989, s. 5 – 46.
- MACYNSKYJ, Ivan: *Rozmova storič [Rozhovor stáročí]*. Prešov : Slovenské pedagogické nakladateľstvo – oddelenie ukrajinskej literatúry, 1965.
- MÁCHAL, Jan Hanuš: *Taras Ševčenko*. In: *Slovanský přehled: sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského*, roč. 16, 1913, s. 291 – 305.
- MOLNÁR, Michal: *Slováci a Ukrajinci*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1965.
- MOLNAR, Mychajlo: *Taras Ševčenko u čečniv ta slovaktiv*. Prjašiv [Prešov] : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1961.

- 104 MOVČANJUK, Volodymyr: Dnipro. In: *Ševčenkivska encyklopedija v 6 t. T. 2*. Kyjiv : NAN Ukrajiny, Institut literatury im. T. H. Ševčenka, 2012, s. 370 – 373.
- NEVRILÝ, Mikuláš: Ukrajinska literatura v zahaľnoslovjanskomu i svitovomu literaturnomu kontexti. In: *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, roč. 64, 1995, č. 4, s. 471 – 474.
- PÁCALOVÁ, Jana: Balada v romantizme (Ján Botto: *Žltá Ialia*) : práca s textom – modelová hodina. In: *Jazyk a literatúra*, roč. 5, 2018, č. 1 – 2, s. 12 – 30.
- PÁCALOVÁ, Jana: Hlas barda. In: CHALUPKA, Samo: *Básne a starožitnosti*. Zostavila, edičnú poznámku, komentáre, kalendárium života a diela a doslov napísala Jana Pácalová. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014, s. 356 – 366.
- PÁCALOVÁ, Jana: Od rozprávok k alegórii národného života (Ku konštituovaniu alegórie zakliatej krajiny v slovenskom romantizme). In: *Slovenská literatúra*, roč. 64, 2017, č. 1, s. 5 – 32.
- PÁCALOVÁ, Jana: Povešť v romantizme (Ján Botto – Janko Kráľ – Samo Chalupka). In: *Jazyk a literatúra*, roč. 5, 2018, č. 1 – 2, s. 31 – 47.
- ROSENBAUM, Karol: Slovensko-ukrajinské vzťahy v literatúre. In: *Z dejín československo-ukrajinských vzťahov*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1957, s. 563 – 565.
- SABOL, Ján: Taras Hryhorovyč Ševčenko ta Janko Kraľ – dvoje avtoriv, odna poetyka (komparacija slovackoho j ukrajinskoho romantyzmu). In: *Naukovyj visnyk Užhorodskoho universytetu. Serija: Filolohija. Socialni komunikaciji*, roč. 31, 2014, č. 1, s. 203 – 205.
- SCHMARCOVÁ, Lubica: Hľadanie stromu nesmrteľnosti v pustatine života. In: KRÁĽ, Janko: *Básne*. Výber zostavila, komentáre, vysvetlivky, kalendárium života a diela a doslov napísala Lubica Schmarcová. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014, s. 572 – 590.
- WOLLMAN, Frank: Slovanství Šafaříkovo a Ševčenkovo. In: *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, roč. 30, 1961, s. 548 – 566.
- WOLLMAN, Frank: Ševčenko. In: *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, roč. 58, 1989, č. 4, s. 365 – 374.
- ZILYNSKYJ, Orest: K osudům Ševčenkova Kacife. In: *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, roč. 24, 1955, s. 45 – 64.

Dr. Oleksandr Boron
T. H. Shevchenko Institute of
Literature of the National Academy of
Sciences of Ukraine
4 Mykhaila Hrushevskoho Street
Kyiv 01001
Ukraine
e-mail: ovboron@gmail.com